

**”TULI SEMMOSTA KYSEENALAISTAMISTA ET MITÄ
TEKEE ELÄMÄLLÄÄN”**

Väli vuosien kielteinen vaikutus lukiotaustaisten nuorten hyvinvointiin

Emilia Finnberg
Kandidaatintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2019

TIIVISTELMÄ

Emilia Finnberg

Yhteiskuntapolitiikka

Kandidaatintutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Antti Puupponen

Sivumäärä 28 + liite

Tutkimuksen tarkoitus on selvittää tarkemmin nuorten kokemuksia välivuosista lukion jälkeen. Tavoitteena on tutkia ongelmakohtia, joita välivuodet ovat tuoneet nuorten elämään hidastaen siirtymistä jatkokoulutukseen. Toinen tutkimuksen tavoite on selvittää, miten välivuodet vaikuttavat kielteisesti nuorten hyvinvointiin. Mielenkiinnon kohteena ovat eri elämän osa-alueet, jotka vaikuttavat hyvinvointiin. Välivuodella viitataan tässä tutkimuksessa vuosiin, jotka sijoittuvat nuoren toisen asteen koulutuksen jälkeiseen elämään hänen pyrkiessään haluamaansa jatkokoulutuspaikkaan.

Aineisto koostuu neljän lukiotaustaisen nuoren haastattelusta. Haasteltavat olivat haastatteluhetkellä iältään 22–24 -vuotiaita nuoria. Nuoret olivat viettäneet välivuosia kolmesta viiteen vuotta. Haastattelut olivat muodoltaan teemahaastatteluita ja ne suoritettiin yksilöhaastatteluina. Tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty teoriaohjaavaa analyysiä soveltaen Erik Allardtin (1976) teoriaa hyvinvoinnista. Neljän nuoren haastattelun perusteella on tarkoitus tutkia välivuosien kielteistä vaikutusta hyvinvointiin sekä pohtia kuinka nuorten välivuosien aikaista hyvinvointia voisi tukea.

Aiemmistä tutkimuksista poiketen tämän tutkimuksen tulosten perusteella välivuodet näyttävät vaikuttavan myös negatiivisesti nuorten hyvinvointiin. Tulokset osoittavat, että negatiivinen vaikutus voi liittyä nuoren taloudelliseen tilanteeseen, sosiaalisiin suhteisiin ja mielenterveyteen.

Avainsanat: hyvinvointi, koulutuspolitiikka, koulutuspolku, välivuosi

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1. JOHDANTO	1
2. SUOMALAINEN KOULUTUSPOLITIikka JA NUORTEN KOULUTUSPOLUT ..	3
3. VÄLIVUODET OSANA NUOREN KEHITYSTÄ JA ELÄMÄNKULKUA	5
4. HYVINVOINTITUTKIMUS JA HYVINVOINNIN ULOTTUVUUDET	7
5. AINEISTO JA MENETELMÄT	9
5.1. Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu ja tutkimukseen osallistujat	9
5.2. Analyysimenetelmänä teoriaohjaava sisällönanalyysi	11
6. TULOKSET	12
6.1 Taloudellinen ulottuvuus	12
6.2 Sosiaalisten suhteiden ulottuvuus.....	14
6.3 Mielenterveydellinen ulottuvuus.....	16
7. POHDINTA	20
8. LÄHTEET	23
LIITE	26

1. JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella nuorten väli vuosia, jotka liittyvät vahvasti koulutuspolitiikkaan. Koulutuspolitiikka on jatkuvasti pinnalla Suomen politiikassa, ja sen avulla pyritään tekemään ratkaisuja, jotka edistäisivät aktiivista ja tuloksellista kansalaisuutta. Suomen hallituksen ohjelmassa on ollut tavoitteena usealla kaudella työurien pidentäminen pääosin siksi, että väestö ikääntyy ja elinajanodote on noussut. Tutkimuksen aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä, sillä koulutus on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan yksi tärkeä tekijä yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentämisessä. Suomessa sosiaalinen liikkuvuus on mahdollista, eli nuoren päätyminen eri sosiaaliseen asemaan kuin hänen vanhempansa. Koulutuksen avulla voidaan vaikuttaa ihmisen taitoihin ja tietoihin, ja siten muokata hänen ammattiasemaansa. Hyvä koulutustaso on taas yhteydessä parempaan terveyteen ja elämänlaatuun (THL). Koulutuksen avulla yksilöä voidaan siis auttaa löytämään oma polku ja paikata lapsuuden ongelmakohtia. Tämän takia mahdollisimman moni nuori olisi hyvä saada jatkamaan koulutusta ja löytämään itselleen sopiva koulutuspolku.

Valitsin tutkimusaiheekseni nuorten väli vuodet, sillä väli vuodet osuvat kriittiseen ja tulevaisuutta määrittävään kohtaan ihmisen elämässä. Aikakausi on ihmisen elämäkulussa tärkeä, sillä juuri nuoruusiän sekä varhaisaikuisuuden valinnat voivat vaikuttaa terveyteen vielä myöhemmällä iällä (Mustonen, Huurre, Kiviruusu, Berg, Aro & Marttunen 2013, 31). Väli vuodet ovat siirtymisvaihe nuoren elämäkulussa, jolloin hän lakkaa olemasta laillisesti huoltajien hoidon alaisina. Moni nuori joutuu muuttamaan pois kotoa, ja uuteen elämänvaiheeseen kuuluu olennaisesti itsenäistyminen.

Moni nuori aikoo Taloudellisen tiedotustoimiston (2017) tutkimuksen mukaan pitää väli vuoden. Tutkimuksessa ilmenee, että 29 prosenttia lukiolaisista suunnittelee pitävänsä väli vuoden. Väli vuosia pitävien nuorien määrän kasvu on ollut kasvussa vuosittain 2000-luvulla (TAT 2017). Väli vuosien kasvusta kertoo myös Anna Loukkolan ja Mika Tuonosen (2019) tutkimus, jonka mukaan vuoden 2017 ylioppilaista välittömästi jatkokoulutukseen siirtyneitä oli 15 prosenttiyksikköä vähemmän kuin kymmenen vuotta sitten.

Väli vuosina nuori saattaa löytää oman polkunsä, mutta ajankohtaan liittyä myös riski pudota yhteiskunnan ulkopuolelle. Katkoksia elämänurän siirtymäprosesseissa pidetään nuoren kehityksen suurena riskitekijänä. Koulutuksen pidentyminen on Leena Koivusillan ja Arja Rimpelän mukaan (2001, 158) keskeinen tekijä, joka nykyään aiheuttaa katkoksia ja viivästy miä siirtymien onnistuneessa toteuttamisessa. Väli vuodet saattavat aiheuttaa tai olla osatekijänä nuorten syrjäytymiseen, sillä väli vuosien aikana nuorella on riski menettää sosiaaliset kontaktinsa ja syrjäytyä

yhteiskunnasta (Sarkanen & Turunen 2017). Syrjäytyminen on THL:n (2018) tutkimuksen mukaan myös yhteiskunnan taloudelle iso haitta, sillä kustannukset tulevat hyvin kalliiksi. Yhden nuoren, joka on jäänyt peruskoulun varaan ja samalla syrjäytynyt, lisäkustannukset voivat olla julkishallinnolle jopa 370 000 euroa yksilön elinaikana (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää tarkemmin nuorten kokemuksia väli vuosista lukion jälkeen ja sitä, kuinka väli vuodet ovat vaikuttaneet heidän hyvinvointiinsa kielteisesti. Tavoitteena on tutkia erilaisia ongelmakohtia, joita väli vuodet ovat tuoneet nuorten elämään hidastaen siirtymistä jatkokoulutukseen. Mielenkiinnon kohteena ovat eri elämän osa-alueet, jotka vaikuttavat hyvinvointiin. Väli vuodella viitataan tässä tutkimuksessa vuosiin, jotka sijoittuvat nuoren toisen asteen koulutuksen jälkeiseen elämään hänen pyrkiessään haluamaansa jatkokoulutuspaikkaan. Aineisto koostuu neljän lukiotaustaisen nuoren haastattelusta. Haasteltavat olivat haastatteluhetkellä iältään 22–24 -vuotiaita nuoria. He olivat viettäneet väli vuosia kolmesta viiteen vuotta. Haastattelut olivat muodoltaan teemahaastatteluita ja ne toteutettiin yksilöhaastatteluina.

Tulevissa luvuissa avaan Suomen koulutuspolitiikkaa sekä nuorten koulutuspolkuja, ja siihen liittyvää valintakoe prosessia. Esittelen aiempaa tietoa väli vuosista osana nuoren elämänsä kulkua sekä teoriataustaa hyvinvoinnista ja tavoista tutkia sitä. Lisäksi tuon esille tutkimusmenetelmät, aineiston keräämisen vaiheet ja teemahaastattelun sekä teoriaohjaavan aineiston analyysin kulun. Tuloksissa esitän tutkimuksen tulokset yhdistäen niitä aikaisempaan teoriaan. Lopuksi tulkitan tutkimuksen tulosten pohjalta johtopäätöksiä sekä pohdin tärkeitä kysymyksiä ja poliittisia ratkaisuja, joilla nuorten väli vuosien aikaista hyvinvointia voisi tukea.

2. SUOMALAINEN KOULUTUSPOLITIikka JA NUORTEN KOULUTUSPOLUT

Suomalainen yhteiskunta ja elämäntilku ovat muuttuneet viimeisten vuosikymmenien saatossa. Vielä 1950-luvulla perinteet ja normit säätelivät vahvasti elämäntilkkua (Koivusilta & Rimpelä 2001, 158). Nykypäivänä siirtymät elämäntilkkussa ovat monimuotoistuneet, ja tämä aiheuttaa nuorille uudenlaisia vaatimuksia selviytyä muutosten keskellä. Pitkä kehityslinja vuosien varrella on näkynyt muun muassa koulutuksen kohdalla (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 175). Erityisesti korkeakoulutuksessa näkyvät 1990-luvun koulutuspolitiikan tunnus sanat: ”Nopeammin, tehokkaammin, tuloksellisemmin”. (Antikainen, Rinne & Koski 2013, 115).

Koulutuspolitiikassa yritetään tehdä ratkaisuja, jotka nopeuttaisivat nuorten siirtymistä työelämään. Päättäjien tavoitteena on opiskelijoiden nopeampi valmistuminen ilman väli vuosia (Kallio ym. 2018, 288). Opiskelijavalintaprosessia kehitetään parhaillaan kohti mallia, jossa vuodesta 2020 lähtien yli puolet sisään otettavista valitaan todistuksen perusteella (Loukkola & Tuononen 2019). Koulutusvalintoja koskevan politiikan ohella yliopistojen pääsykoeuudistus on konkreettinen mekanismi, joka kiihdyttää entisestään lukiolaisten ammatinvalinnan prosesseja (Varjo 2018, 270). Esimerkki pääsykoeuudistuksesta on vuonna 2016 voimaan tullut ensikertalais kiintiö. Opetushallituksen mukaan kiintiön tavoitteena on edistää nuorten siirtymistä jatkokoulutukseen asettamalla ensikertalaiset hakijat parempaan asemaan (Opintopolku).

Koulutuspolut ovat muuttuneet nuorten kouluttautuneisuuden ja koulutusjärjestelmien muutoksen myötä. Koulutusjärjestelmän rakenteet ovat eriytyneet, minkä lisäksi valinta ja kilpailu ovat tulleet entistä yleisemmäksi koulujen välillä. Koulutuspolut ovat myös muuttuneet suoraviivaisista ja ennakoitavista moninaisemmiksi (Varjo 2018, 269.) Koulutuspolulla voidaan viitata etenemistapoihin koulutusjärjestelmässä (Ilmakunnas, Kestilä, Karvonen & Kauppinen 2017, 83). Koulutusvalintojen merkitys koulutuspoluilla onkin tullut entistä tärkeämmäksi tehokkuuteen pyrkivässä modernissa yhteiskunnassa.

Suomen kaltaisissa teollistuneissa maissa nuorten kehitystä ohjaa vahvasti koulutusta koskevien päätösten tekeminen, sillä päätökset määrittävät tulevaa sosiaalista ja ammatillista asemaa (Koivusilta & Rimpelä 2001, 158). Valintoja tehdään erilaisista lähtökohdista käsin ja niihin vaikuttavat monet tekijät. Nurmen ja kollegojen (2014, 151) mukaan sosiaalinen ympäristö sekä nuoren oma motivaatio ja kiinnostus vaikuttavat tavoitteisiin ja päätöksentekoon. Koivusillan ja Rimpelän (2001, 159)

mukaan jatkoa koskeviin päätöksiin vaikuttavat myös nuoren aikaisemmat kokemukset ja käsitykset omista vahvuuksista ja heikkouksista.

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä koulutusvalintoja tehdään ensimmäisen kerran peruskoulun jälkeen. Toinen valintaprosessi osuu toisen asteen koulutuksen eli lukion tai ammattikoulun jälkeiseen aikaan. Nuorten koulutusvalintaprosesseja tutkineen Steniuksen (2017) mukaan koulutusvalinta on monivaiheinen prosessi, johon vaikuttavat nuorten omat lähtökohdat. Stenius toteaa koulutusvalinnan tärkeiksi tekijöiksi itsetuntemuksen sekä tiedonhankinta- ja päätöksentekotaidot. Koulutusvalinnoista laadullista tutkimusta on tehnyt myös Kosola (2008), joka mainitsee koulutusvalintojen tärkeimmiksi taustatekijöiksi yksilön oman kiinnostuksen sekä perheen sosiaalisen taustan ja työllisyystilanteen.

Koulutusvalintojen tekemiseen liittyy kuitenkin ongelmia. Yhteiskunnassa vallitsevan tehokkuuteen pyrkimisen myötä nuorilla on kasvanut paine tehdä valintoja kasvaneen koulutustarjonnan vuoksi. Varjon (2018, 270) mukaan valintoihin liittyvä paine liittyy oikeiden ja oikea-aikaisten ratkaisujen tekemiseen. Myös Lerkkasen (1999) tutkimuksen mukaan opiskelijoiden koulutusvalintoihin liittyy huoli väärin valintojen tekemisestä. Koulutusvalinnat kuntoon -hankkeen tutkimusraportin mukaan toinen merkittävä ongelma on nuorten tietämättömyys omista intresseistään (Ahvenainen & Vieno 2014, 2). Tietämättömyyden ohella koulutusvalintoihin liittyy negatiivisia tunteita kuten pelkoa. Toisen Koulutusvalinnat kuntoon -hankkeen tutkimusartikkelin mukaan koulutusvalintoihin liittyvät pelon tunteet yhdistettiin mahdollisuuden joutua katkolle koulutuksesta sekä väärän valinnan tekemisestä johtuvaan sosiaaliseen putoamiseen (Vieno 2014, 5). Kun opiskelija valitsee yhden korkeakoulun oven, toiset voivat sulkeutua. Tämän takia jatkokoulutuspaikan varmistaminen mietityttää nuoria entistä enemmän viimeisenä vuotenaan lukiossa (Vieno 2014, 4.) Taloudellisen tiedotustoimiston tutkimuksen (2017) mukaan epävarmuus ja väärin valintojen tekemisen pelko voikin olla syynä väli vuosien pitämisen suosion kasvuun.

3. VÄLIVUODET OSANA NUOREN KEHITYSTÄ JA ELÄMÄNKULKUA

Väli vuodet määritellään vuosiksi, jotka osuvat siirtymävaiheeseen siirryttäessä koulutusasteelta toiselle. Väli vuodelle jäämisen syynä voi olla ilman jatkokoulutuspaikkaa jääminen, työnteko tai omien tulevaisuudensuunnitelmien selvittäminen. Yhteiskunnallisesti väli vuosi nähdään tarpeettomana, ja se saattaa viivästyttää työelämään siirtymistä. Taloudellisen tiedotustoimiston (2017) tutkimuksen mukaan väli vuosien suosio kuitenkin jatkaa vuodesta toiseen kasvuaan. Tutkimuksessa ilmenee, että 29 prosenttia lukiolaisista suunnittelee pitävänsä väli vuoden. Osuus on kasvanut kolmessa vuodessa yhdeksän prosenttiyksikköä, kun se vielä vuonna 2014 oli 20 prosenttia. Erityisesti lukiotaustaiset tytöt olivat väli vuoden kannalla tutkimusraportin mukaan, sillä heistä 38 prosenttia aikoi pitää väli vuoden joko täysin tai aika varmasti.

Väli vuodet osuvat usein nuoruuteen eli toisen asteen koulutuksen jälkeiseen aikaan, jolloin ihminen on noin 18–25 -vuotias. Nuoruuden määrittäminen on nykypäivänä kuitenkin haastavaa koulutuspolkujen pidentyessä ja työelämään siirtymisen myöhästyessä. Nuoruus on ajanjakso ja siirtymä, joka sijoittuu lapsuuden ja aikuisuuden väliin. Nurmen mukaan (2014, 143) usein aikuistumisen keskeisinä kriteereinä pidetään aikuisille tyypillisten roolien saavuttamista, joten nuoruus on ajanjaksona pidentynyt kolmannelle vuosikymmenelle asti koulutuspolkujen venyessä.

Nuoruus on elämäkulullisesti yksi merkittävimpiä ajanjaksoja ihmisen elämässä kehittymisen kannalta. Nuoruuden olosuhteet luovat pohjaa hyvinvoinnille myöhemmin elämässä (Mustonen ym. 2013). Peter Blosin (1962) ja Erik H. Eriksonin (1968) mukaan nuoruus on ihmisen elämäkulussa ajanjakso, jolloin on mahdollista tehdä uudenlaista vertailua itsen ja muiden välillä, ja siten korjata lapsuudessa ilmenneitä ongelmakohtia (Suoninen, Pirttilä-Backman, Lahikainen & Ahokas 2013, 126). Nuoruudessa korostuvat elämäntehtävät, joita ovat muun muassa itsenäistyminen, koulutuksen hankkiminen ja valmistautuminen työelämään (Nurmi 2014, 149). Koska perhe vaikuttaa nuoren elämässä vielä nuoruudessa, olisi tärkeää huomioida ja tarkastella omia sekä vanhempien asettamia odotuksia.

Väli vuosi on kriittinen ajanjakso tulevaisuuden ja aikuisuuden pohjan rakentamisen kannalta. Koska ihmisen aivot sekä tulevaisuuteen suuntautuva ajattelukyky kehittyvät vielä toisellakin elinvuosikymmenellä, tämä antaa tämän mahdollisuuden pohtia omaa minä- ja maailmankuvaa (Nurmi 2014, 146). Koska ajattelutaidot muuttuvat nuoruudessa, liittyy ajanjaksoon vahvasti myös identiteetin rakentaminen (Suoninen ym. 2013, 132). Identiteetti on henkilön muodostama kuva

itsestään, joka pohjautuu minän ja yhteisön tai yhteiskunnan väliseen suhteeseen (Antikainen, Rinne & Koski 2013, 283). Identiteetin jatkuvuuden kannalta olisi tärkeää löytää itselle sopivia, esimerkiksi ikään, sukupuoleen tai työelämään liittyviä yhteisöjä, joihin kuulua (Suoninen ym. 2013, 299). Tämän arjen vakiintuneet rutiinit tarjoavat identiteetin jatkuvuuden tunnetta.

Väli vuosina nuoret kuitenkin joutuvat arvioimaan elämäänsä uudelleen, etsimään itseään ja omia mielenkiinnon kohteita useasti, sillä paine tehdä oikeita valintoja on kova. Identiteettien liian vahvat muutostilanteet voivat synnyttää turvattomuutta ja uhkaa jatkuvuuden kokemukselle (Suoninen 2013, 300). Koska väli vuodet ovat epävarmaa aikaa nuoren elämässä, joutuu nuoren identiteetti koetukselle. Identiteettikriisi -käsitteen esitti psykoanalytikko Erik H. Erikson. Identiteettikriisille tyypillistä on jatkuvuuden ja eheyden tunteen katoaminen (Antikainen ym. 2013, 283). Suonisen ja kollegojen (2013, 300) mukaan erilaiset identiteettien muutokset voivat aiheuttaa turvattomuutta. Muuttuvassa ja epävarmassa tilassa väli vuosien aikana nuoren ei ole mahdollista suunnitella tulevaisuutta pitkällä aikavälillä, sillä tieto koulutuspaikasta ei ole varmaa. Turvattomuus voi aiheuttaa stressiä ja psykosomaattisia oireita, jotka voivat näkyä ahdistuksena, lamaantumisena, huolina ja pelkoina (Suoninen ym. 2013, 303–304). Tunne voi olla seurausta sekä riittämättömiksi havaituista kyvyistä sekä ulkoisten paineiden suuruudesta (Suoninen ym. 2013, 303). Jatkuvasti muuttuvassa koulutusmaailmassa ja valintaprosessien muutosten keskellä on normaalia, jos nuori kokee identiteettikriisejä ja hyvinvoinnin heikkenemistä.

Vaikka väli vuodet voivat olla koettelemus itsetunnolle ja identiteetille on kuitenkin väli vuosia tutkinut Satu Haarala (2018) todennut, että väli vuosien aikainen pohdinta voi näyttäytyä myös positiivisena asiana. Haaralan (2018) mukaan vuodet voivat tarjota mahdollisuuden itsensä löytämiselle. Tutkimuksen mukaan väli vuodet voitiin nähdä muun muassa elämässä hengähdystaukona, joka tarjoaa mahdollisuuden tutkia omaa minuutta. Väli vuosien aikana voitiin myös löytää tulevaisuudelle suunta ja motivoitua jatko-opintoihin.

4. HYVINVOINTITUTKIMUS JA HYVINVOINNIN ULOTTUVUUDET

Rimpelän ja Koivusillan (2001, 161) mukaan koulutuksen siirtymävaiheet voivat tuoda merkittäviä terveysriskejä nuoren elämään, jotka vaikuttavat vielä myöhemmällä iällä. Tämän takia väli vuosien hyvinvointiin olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Hyvinvointia on tutkittu paljon ja tutkimus on keskittynyt moniin hyvinvoinnin ympärillä pyöri viin kysymyksiin. Hyvinvoinnin on useissa tutkimuksissa katsottu muodostuvan erilaisten osa-alueiden kokonaisuudesta. Hyvinvointi on äärimmäisen laaja käsite, jota voi tarkastella monella eri tavalla. Hyvinvointia on mahdollista tarkastella esimerkiksi mikro- ja makrotasolla, toisin sanoen yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta (Saari 2011, 11). Tässä tutkimuksessa keskityn mikrotasoon, sillä sen kohteena ovat yksilön näkemykset, tunteet ja kokemukset. Mikrotasolla hyvinvointia voi tutkia yksilön terveyden, elämänhallinnan tai turvallisuuden kannalta (Suoninen ym. 2013, 291). Suoninen ja kollegat (2013, 291) lisäävät mikrotason tarkasteluun edellä mainittujen lisäksi vielä yksilön halun toimia osana yhteiskuntaa ja motivaation liittyä yhteisöihin.

Yksilöllisestä näkökulmasta hyvinvointia pyritään tavoittelemaan, mutta se ei ole pysyvä ongelmattomuuden tila (Suoninen ym. 2013, 317). Subjektii vinen hyvinvointi on myös aika-, paikka- ja tilannesidonnaista, sillä kokemuksia suhteutetaan menneisyyteen ja odotettavissa olevaan tulevaisuuteen. Hyvinvointi siis koostuu yksilöiden kokemuksista ja arvioista, jotka kohdistuvat oman itsensä peilaamiseen ympäröivän maailman kanssa. Koska subjektiivinen kokemus hyvinvoinnista perustuu kulloisiinkin elämäntilanteisiin, eikä se ole aina yhteydessä aineelliseen elintasoon, voi hyvinvoinnin mittaaminen olla ongelmallista (Suoninen ym. 2013, 292.)

Hyvinvointitutkimuksessa merkittävä teoria on Erik Allardt in (1976) teoria hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Näitä ulottuvuuksia ovat “elintaso, yhteisyys suhteet ja itsensä toteuttamisen muodot” (Allardt 1976, 38). Elintasoulottuvuuteen sisältyvät tulotaso, asumistaso sekä terveys, jolloin tarpeiden tyydytys onnistuu yksilön omistamien resurssien avulla (Allardt 1976, 37). Yhteisyys suhteisiin Allardt käsittää läheiset ihmiset sekä ystävien määrän. Itsensä toteuttamisen ulottuvuuteen voidaan nähdä kuuluvan muun muassa harrastukset ja poliittisen aktiivisuuden, jolloin tarpeet liittyvät yhteiskunnassa toimimiseen (Allardt 1976, 40). Allardt in (1976) mukaan näkökulma viittaa siihen, että tarpeiden tyydyttäminen ja arvojen toteutuminen tuottavat yksilölle resursseja ja parantavat hyvinvointia.

Hyvinvointia on siis aiemmin tutkittu tarpeiden tyydytyksen pohjalta, mutta nykyaikana huomion arvoisiksi seikoiksi on lisätty yksilön minuu s, identiteetti, niiden sosiaalinen tuottaminen ja

ylläpitäminen (Suoninen ym. 2013, 292). Raitasen (2014, 194) mukaan hyvinvointia tarkastellessa tulisi korostaa erityisesti sosiaalisen ympäristön vaikutusta ihmisen kehitykseen. Pelkkä tarpeiden tyydyttäminen ei riitä, sillä ihmisen hyvinvointi kytkeytyy tapoihin olla yhteydessä muiden ihmisten kanssa, sillä ihminen on ”sosiaalinen olento” (Suoninen ym. 2013, 292).

Hyvinvointia on lisäksi mahdollista tarkastella myös arjen kautta. Arjen hyvinvointi koostuu elinolosuhteista, kotitalouksien resursseista ja toiminnoista sekä ihmisen omista henkilökohtaisista resursseista ja toimintakyvystä (Raijas 2011, 260). Raijaan (2011, 260) mukaan arjen hyvinvointia tutkittaessa tulisi ottaa huomioon se, kuinka ihminen osaa hyödyntää yhtäältä elinympäristönsä olosuhteita ja toisaalta omia resurssejaan arjessa. Ihmisen henkilökohtaisia resursseja, joita hän voi arjessaan käyttää, ovat ”tulot, varallisuus, aika, terveys, tiedot, taidot ja sosiaalinen pääoma” (Raijas 2011, 260). Resurssien jakaantuminen eri aikakausina vaikuttaa olennaisesti arjessa koettuun hyvinvointiin. Resurssien määrään ja käytettävyyteen vaikuttavat kuitenkin yhteiskunta ja lähiympäristö, sillä ne voivat tarjota tai rajoittaa mahdollisuuksia ja olosuhteita. Tämän lisäksi resursseihin vaikuttavat henkilön yksilölliset ominaisuudet (Raijas 2011, 248.) Resurssit saattavat usein olla rajalliset, joten jotta toimintakykyä voitaisiin hyödyntää resurssien avulla, tulee niiden käyttöä priorisoida. Resursseja pidetään arvokkaina, sillä niiden avulla voidaan hankkia hyödykkeitä. Hyödykkeet sen sijaan tuovat vaihtoehtoja toimintojen suorittamiseen ja vaikuttavat siten hyvinvointiin (Raijas 2011, 249).

5. AINEISTO JA MENETELMÄT

5.1. Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu ja tutkimukseen osallistujat

Tutkimuksessa käytän tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua, sillä tarkoitukseni on tutkia välivuusia ilmiönä. Teemahaastattelu on vähemmän strukturoitu vaihtoehto, sillä siinä painottuvat tutkijan ennalta laatimat teemat, ja siitä haastattelun aikana johdetut kysymykset (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori 2017, 22). Haastattelu antaa myös esimerkiksi mahdollisuuden korostaa ihmisen tuottamia merkityksen antoja ja kokemuksia (Hirsjärvi & Hurme 2017, 35). Tutkimushaastattelussa otetaan esille usein menneet kokemukset ja se on tietorakenteeltaan monitasoinen (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori 2017, 12). Haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavaan, joten tiedonhankintaa voi ohjata tilannekohtaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2017, 34). Teemahaastattelun joustavuus auttaa ymmärtämään nuorten kokemuksia ja saamaan laajemman kokonaiskäsityksen välivuosista kuin mitä se olisi esimerkiksi käyttämällä strukturoitua haastattelua. Teemahaastattelu antaa myös mahdollisuuden löytää objektiivisesti ilmiöstä uusia näkökulmia.

Suunniteltuani teemat loin haastattelulle rungon ja kysymykset. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 66) mukaan haastattelun teemojen valitsemisessa olisi hyvä edetä teorialähtöisesti. Silloin tutkittavat ilmiöt ja niitä kuvaavat peruskäsitteet otetaan valmiista teorioista ja aiemmasta tutkimustiedosta (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66). Teoriapohjana käytin Erik Allardtin (1976) jaottelua hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Hyödynsin jakoa taloudelliseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Kolmannen ulottuvuuden eli itsensä toteuttamisen ulottuvuuden korvasin mielenterveysteemalla. Teemojen suunnittelua auttoi teorian lisäksi yhden haastateltavan esihaastattelu, jossa tiedustelin lyhyesti mahdollisia osa-alueita, joilla hän on kokenut vaikutusta välivuosien aikana.

Haastateltavia nuoria oli neljä, joista kaksi oli saanut opiskelupaikan ja kaksi oli viettämässä vielä välivuotta. Haastateltavista kaksi oli päässyt opiskelemaan haluamaansa alaa. Kaksi nuorista oli osallistunut kansanopiston järjestämälle vuoden kestäväälle valmennuskurssille. Välivuusia pitäneistä nuorista yksi opiskeli vaihtoehtoisessa koulussa lukien samalla pääsykokeisiin ja toinen opiskeli aikuislukiossa tehden satunnaisesti töitä opiskelujen rinnalla. Haastateltavien viettämät välivuodet vaihtelivat kolmesta vuodesta viiteen. Haastateltavat olivat iältään 22–24 -vuotiaita. Kaikkia haastateltavia yhdisti se, että heillä oli lukiotausta ja osallistujat olivat pyrkineet korkeakouluihin.

Hankin haastateltavat ystäväni kautta, jolla oli kontakteja väli vuosia pitäneisiin nuoriin. Tutkittavien valitsemisen kriteerinä oli kokemukset väli vuosista. Sain haastateltavien yhteystiedot ystävältäni haastateltavien luvalla. Otin yhteyttä haastateltaviin ja varmistin heidän halukkuutensa osallistua tutkimukseeni. Tämän jälkeen sovimme haastatteluajat ja -paikat haastatteluja varten erääseen Suomen kaupunkiin.

Haastateltava	Ikä	Sukupuoli	Väli vuosien määrä
H1	22 v.	Nainen	3
H2	23 v.	Nainen	3
H3	23 v.	Nainen	3
H4	24 v.	Mies	5

Taulukko 1. Haastateltavien taustatiedot

Aloitin keräämään aineistoa haastatteluilla keväällä 2019. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja yksi haastattelu kesti yhteensä noin tunnin. Aluksi jaoin haastateltaville tietosuojailmoituksen, jonka jälkeen haastateltavat täyttivät suostumuslomakkeen. Tietosuojailmoituksessa kerrottiin haastatteluaineiston säilyttämisestä tietoturvallisesti sekä tutkimuksen tarkoituksesta ja päämäärästä. Taustatiedoiksi kysyin sukupuolen, iän ja sen hetkisen elämäntilanteen. Haastattelut suoritettiin Suomessa erään kaupungin kirjaston kokoushuoneissa. Näin varmistettiin sekä työrauha että haastattelun luottamuksellisuus. Äänitin haastattelut Jyväskylän yliopistolta lainaamalla äänitallentimella ja haastatteluaineistoa säilytin tietosuojailmoituksen mukaisesti ulkoisella kovalevyllä, jotta kukaan ulkopuolinen ei pääsisi aineistoon käsiksi. Äänitiedostot poistin litteroituani haastattelut. Anonymisoin litteroidessa haastatteluaineistot, jotta niistä ei voisi tunnistaa haastateltavia. Litteroin aineistot peruslitteroinnin tapaan puhekieltä noudattaen, mutta jättäen pois tutkimuksen tarkoituksen kannalta merkityksettömät ilmaisuksut kuten ”tota” ja ”no siis”.

Haastatteluiden aikana tuli ottaa erityisesti huomioon tutkimusetiikka, ja se, miten käsitellä mahdollisia esiin tulevia vaikeita kokemuksia. Ihmisillä tehtävässä tutkimuksessa tuleekin ottaa huomioon myös tutkittavan oikeudet, kuten oikeus vapauteen osallistua tutkimukseen sekä riittävä tietoisuus tutkimuksesta (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 66–67.) Haastatteluissa tuli osoittaa hyväksyntää ja kunnioitusta haastateltavien kokemuksia kohtaan. Lisäksi tuli erityisesti ottaa huomioon henkilötietojen ja aineiston käsittelyyn, säilyttämiseen ja suojaamiseen liittyvät seikat.

5.2. Analyysimenetelmänä teoriaohjaava sisällönanalyysi

Analyysimenetelmäksi valitsin teoriaohjaavan aineistoanalyysin, sillä hyvinvointia on tutkittu laajasti jo aikaisemmin. Hyvinvoinnista on luotu jo merkittäviä teorioita, joten halusin syventää jo olemassa olevaa tietoa kyseisen analyysimenetelmän avulla. Teoriaohjaava analyysissä tutkijan tulisi tehdä päättelyä, jossa yhdistyvät aineisto ja teoria, jolloin tuloksena voi olla uutta tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2011, 97.) Vaikka teoriaohjaavassa analyysissä on teoreettista pohjaa, analyysi ei perustu täysin teoriaan (Tuomi & Sarajärvi 2011, 96).

Teoriaohjaava analyysi aloitetaan aineistolähtöisellä lähestymistavalla, mutta analyysin edetessä otetaan huomioon jo valmis tieto (Tuomi & Sarajärvi 2011, 97). Analyysiä lähestyttäessä olisi tärkeää pohtia, etsitäänkö aineistosta samankaltaisuuksia vai erilaisuuksia (Tuomi & Sarajärvi 2011, 93). Tutkimuksessani etsin aineistosta samankaltaisuuksia. Kerättyäni aineistot aloin ensiksi lukea litteroitua aineistoa useasti läpi, sillä onnistuneen analyysin ehto on, että aineisto on tullut hyvin tutuksi. Tämän jälkeen pelkistin aineiston karsimalla epäolennaisen tiedon pois. Etsin aineistosta asioita, jotka liittyivät tutkimuskysymyksiin ja karsin tutkimuksen kannalta kaiken ei-olennaisen pois. Pelkistämisen jälkeen etsin aineistosta samankaltaisuuksia. Listasin löytämäni samankaltaiset asiat yhteen ja ryhmittelin asioita väliotsikoiden alle teemojen mukaisesti. Ryhmittelyn myötä aineistosta muodostui alaluokkia ja lopulta yläluokkia.

Luokittelin aineiston soveltamalla Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteorian mukaista jaottelua aineistoon. Loin aineiston pohjalta kolme pääluokkaa, jotka olivat elämän osa-alueita, joihin väliuodet olivat vaikuttaneet. Tämän jälkeen analysoin vastauksia kyseisten osa-alueiden mukaisesti. Aineistoa analysoidessa pyrin tekemään aineiston analyysistä mahdollisimman tutkimuksen eettisten ohjeiden mukaan. Clarkeburnin ja Mustajoen (2007, 51) mukaan tutkimustuloksia ei saa muunnella, joten totuudenmukaisuuteen pyrin esittämällä tulokset juuri sellaisinaan sekä palaamalla usein alkuperäiseen aineistoon tarkistamaan tuloksia

6. TULOKSET

Esitän tulevissa alaluvuissa tutkimuksen tulokset haastattelurungon teemojen mukaisessa järjestyksessä. Kappaleen alaluvut olen muodostanut Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaa hyödyntäen. Ensimmäiseksi tekstissä tulee esille väli vuosien vaikutus nuorten taloudelliseen tilanteeseen. Toiseksi tulevat tulokset liittyen sosiaalisiin suhteisiin ja kolmanneksi mielenterveyteen. Taloudellinen tilanne kattoi työnteon ja tulot sekä mahdollisen ulkopuolelta saatavan taloudellisen tuen väli vuosien aikana. Sosiaaliset suhteet liittyivät kavereihin, perheeseen ja parisuhteisiin. Mielenterveys -teema sisälsi stressin ja paineet sekä epävarmuuden tulevaisuudesta. Alaluvut ovat tekstissä lihavoituina. Esittelen tulokset käyttäen esimerkkeinä suoria sitaatteja haastateltavien ilmauksista. Sitaatit ovat erotettuna tekstistä sisennettyinä ja kursivoituina, ja tekstin sisäiset sitaatit ovat kursivoituina. Haastateltaviin viitataan lyhenteillä H1, H2, H3 ja H4.

6.1 Taloudellinen ulottuvuus

Täysi-ikäiseksi tullessa moni nuori muuttaa omilleen ja alkaa elättää itseään, ja tämän takia taloudellinen tilanne onkin tärkeä tekijä hyvinvoinnissa. Raijaan (2011, 244) mukaan keskeisimmät taloudellista puolta mittaavat tekijät ovat yksilön tulot, joita voi käyttää kulutukseen. Nuorten tulot koostuivat väli vuosina haastateltavien mukaan pääosin sosiaalituista ja aiemmin työssä ansaitusta palkasta. Yksi oli saanut isovanhemmilta säästöjä. Taloudellinen puoli nähtiin haastateltavien osalta huonona väli vuosien aikana, joten sillä on ollut vaikutusta myös negatiivisesti hyvinvointiin. Yksi haastateltavista esimerkiksi koki, että väli vuosien aikana ilman koulutuspaikan saamista jäävänsä ”*tyhjään päälle taloudellisesti*” (H1), sillä koulutuspaikan saaminen olisi taannut opintotuen ja -lainan saamisen.

Tulot ja varallisuus vaikuttavat keskeisesti hyvinvointiin, sillä käytettävissä olevilla tuloilla voidaan hankkia hyödykkeitä, joilla voi tyydyttää tarpeita ja haluja (Raijas 2011, 244). Myös Elinkeinoelämän Valtuuskunnan arvo- ja asennetutkimus (2005) on osoittanut, että taloudellisella toimeentulolla ja onnellisuudella on positiivinen yhteys, sillä rahan avulla voi hankkia paremman terveydentilan ja kulttuuripääoman (Raijas 2011, 247; Torvi & Kiljunen 2005, 56). Toisaalta Bruno S. Frey ja Alois Stutzer (2002,75) ovat kuitenkin todenneet, että onnellisuus kasvaa tulojen noustessa vain tiettyyn tulotasoon asti.

Aineiston perusteella välivuodet näyttivät pakottavan nuoret käymään töissä, jotta he voisivat rahoittaa elämistään samalla, kun he lukevat pääsykokeisiin. Työnteolla oli kuitenkin vaikutusta nuorten elämään negatiivisesti. Opiskelu saattaa häiriintyä, sillä työnteon takia nuoret eivät pysty keskittymään täysin opiskeluun, eivätkä toisaalta pysty palautumaan intensiivisestä opiskelusta vapaa-ajan mennessä töiden tekemiseen. Nuorten oli kuitenkin pakko tehdä töitä, jotta he voisivat elättää itsensä.

“Välivuoden aikana jos on tavoite päästä opiskelemaan niin sit se työnteko tavallaan vähän häiritsee sitä prosessia ja työnteko on kuitenkin asia, mitä tarvitsee tehdä jos haluaa elää ettei tarvitse huolehtia rahasta –.” (H1)

Töidenteko ja intensiivinen täysipäiväinen opiskelu tuntui haastateltavista raskaalta ja stressaavalta. Nuoret kokivat myös, että opintojen ja töiden yhdistäminen saattaa vaarantaa opiskelupaikan saamisen, sillä töiden tekeminen häiritsi pääsykokeisiin valmistautumista. Työt voivat tuottaa lisää stressiä, mikä hankaloittaa keskittymiskykyä ja jaksamista.

“– –. Se on tosi rankkaa ja se verottaa opiskelua, kun pitää käydä töissä et turvaa enemmän sitä taloudellista tilannetta että se opiskelu siitä häiriintyy. Ja sit kun opiskelu häiriintyy niin sit opiskelupaikan saaminen häiriintyy.” (H1)

”se tuntuu vähän sellaselta loputtomalta suolta, pakko tehdä töitä että pystyy tuleen toimeen et pärjää taloudellisesti, mutta sitten taas toisaalta haluis opiskella et pääsee korkeakouluun ettei aina tarvitse sinnitellä et tavallaan semmonen joka vuosi toistu tää sama kuvio niin se oli vähän semmonen ikävä juttu. – – tuntu hyvinkin raskaalta etenkin siinä vaiheessa kun oli kevät ja piti täysillä panostaa pääsykokeisiin valmistautumiseen.” (H2)

H1 ja H2 kuvaavat esimerkeissä kokemuksiaan opintojen ja työn yhdistämisestä. H1 kokemuksen lisäksi H2 kuvasi välivuosien aikaista työntekoa pakottavana asiana. Toisaalta intensiivinen pääsykokeisiin valmistautuminen ja samanaikainen töissä käyminen tuottivat myös painetta. Nuorilla oli vain vähän vapaa-aikaa, joten he eivät ole pystyneet palautumaan kunnolla kuormituksesta. Tämä voi olla merkittävä haittatekijä nuorten hyvinvoinnille, sillä ihmisten ajankäytön sisällöllä ja rakenteella on yhteys hyvinvointiin (Raijas 2011, 244). Raijaan mukaan vapaa-ajassa korostuu

erityisesti palautuminen työstä (Raijas 2011, 252; Raijas 2008). Hyvinvoinnin takaamiseksi olisikin merkittävää, että vapaa-aika on tasapainossa ansio- ja kotityöhön käytetyn ajan kanssa (Raijas 2011, 251).

H4 sen sijaan oli joutunut laittamaan väliaikaiset opiskelut tauolle syksyn ajaksi, jotta pystyisi keräämään rahaa tulevaan pääsykoekeväeseen. Hän koki, että ilman puolen vuoden työssä oloa ja säästämistä, lukukevät ei olisi onnistunut, sillä valtion myöntämien tukien saaminen ei ollut mahdollista hänen kohdallaan. Jos nuori on ottanut vastaan vaihtoehdoisen opiskelupaikan ja on kirjoilla yliopistossa, mutta ei kuitenkaan pysty tekemään opintoja pääsykokeisiin lukemisen takia, hän ei voi saada opinto- tai työmarkkinatukea.

Toisaalta välivuosilla on taloudellisen puolen kautta ollut vaikutus nuoren kehitykseen ja itsenäistymiseen. Seuraavassa itsenäistymisen estymistä taloudellisen tilanteen vuoksi kuvaavat H2 ja H3:

”sit jos ei oo korkeekoulussa niin ei saa opintotukea ja sit koin et täytyy tehdä enemmän töitä mitä ois jaksaminen riittänyt siinä itsenäisen opiskelun ohessa eikä siitä niin kun tulot oli ihan nollassa niin se vaikutti että ei oikeen uskaltanut muuttaa omilleen vaikka olis halunnutkin. --.” (H2)

”et sekä se että asu vanhemmilla niin sit välillä oli silleen et haluaa vaan päästä eteenpäin että niinku muuttaa mut sit tietää et ei pysty taloudellisesti tai se ei oo mitenkään järkevää et sen jälkeen on tosi vaikeeta.” (H3)

Heikko taloudellinen puoli oli estänyt nuoren muuttamisen omilleen ja itsenäistymisen. Nuori joutui elämään vanhempien luona, sillä rahat eivät riittäneet itsensä elättämiseen. Tämä voi vaikuttaa hyvinvointiin, sillä nuori joutuu mukautumaan vanhempien odotuksiin eikä pääse itsenäistymään.

6.2 Sosiaalisten suhteiden ulottuvuus

Välivuodet vaikuttivat aineiston perusteella myös nuorten sosiaalisiin suhteisiin. Kaikki haastateltavat kokivat välivuosien vaikuttaneen kaveri- ja perhesuhteisiinsa. Sosiaalisilla suhteilla on yhteys hyvinvointiin, sillä suhteet toisiin ihmisiin ja kuuluminen yhteisöihin voivat auttaa ihmistä parantamaan henkisiä voimavaroja (Suoninen ym. 2013, 306). Sosiaalinen joukkoon kuuluminen ja

tästä muodostuvien identiteettien vakaus voivat lisäksi vaikuttaa positiivisesti hyvinvointiin (Suoninen ym. 2013, 299).

Aineiston perusteella välivuodet voivat vaikuttaa kielteisesti kaverisuhteisiin. Kahdella haastateltavista kaverisuhteet olivat viilentyneet heidän kavereidensa päästyä opiskelemaan jatkokoulutuspaikkaan. Nuoret olivat kokeneet jäävänsä ulkopuolelle kaveripiiristä, sillä he eivät olleet saaneet koulupaikkaa. Haastateltavat kokivat täysipäiväisen opiskelun yksin kotona sosiaalisia suhteita rajoittavana tekijänä. Nuoren kaiken ajan mentyä intensiiviseen pääsykokeisiin lukemiseen ja töissä käymiseen, jäi yhteydenpito kavereihin. Seuraavassa sitaatissa H1 kuvaa tilannetta seuraavasti:

“ – – jos miettii omia kavereita jotka pääsi heti opiskelemaan niin kyllä ne jotenkin ne välit on ainakin omalla kohdalla vähän viilentynyt – – sitten kun toisilla alkoi omat ympyrät siellä koulupaikoissa niin sitten ite jäi tavallaan vähän ulkopuolelle siitä kun oli yksin kotona opiskelemissa niin ei tullut pidettyä yhteyttä niihin aikaisempiin ystäviin ” (H1)

H2 koki välivuosien vaikuttaneen kaverisuhteisiin myös kielteisesti, koska hän ei kokenut omaavansa opiskelijastatusta. Hän kieltäytyi kutsuista sosiaalsiin tilanteisiin, koska ei tuntenut kuuluvansa opiskelijapiireihin jäätyään ilman opiskelupaikkaa. Näin ollen haastateltava näki tilanteessa mahdollisuuden syrjäytyä, sillä hän ei tuntenut kuuluvansa vertaistensa joukkoon. H2 kuvaa seuraavasti kokemuksiaan:

” – – ei myöskään oo ihan aikaa et tuntuu et nekin sosiaaliset suhteet mitä on jo olemassa niin niitä on vaikea ylläpitää sillon kun pyrkii vaan kouluun että. Et siinä niinkun siinä on aika iso riski syrjäytyä omista ikätovereista ehkä.” (H2)

”se on just rankkaa et putoo täysin vertaisryhmistä pois. – – asetti ittiesäkin jotenkin sellaseks toisarvoiseks, että mua esimerkiks pyydettiin monesti johonkin opiskelijatapahtumiin mukaan niin en halunnut lähteä koska en kokenut kuuluvani siihen porukkaan ja näin et sellastakin siinä oli ihan itsetuntoon täysin pohjautuvaa syrjäytymistä myös”(H2)

H2 kokemuksilla on voinut olla negatiivinen vaikutus hyvinvointiin, sillä syrjään vetäytyminen sosiaalisen tuen verkostoista voi synnyttää syvää yksinäisyyden tunnetta. Yksinäisyyttä kokeva voi

tuntea olonsa muun muassa ahdistuneeksi, toivottomaksi ja masentuneeksi. Lisäksi yksinäisyys voi lisätä varautuneisuutta ja ihmisarkuutta (Suoninen ym. 2013, 307.)

Välivuodet näyttivät aineiston perusteella vaikuttavan myös nuorten ja heidän vanhempiansa välisiin suhteisiin. Sosiaaliset suhteet vanhempien kanssa ovat voineet olla merkittävä tekijä hyvinvoinnissa välivuosien aikana, sillä kasvuympäristö voi antaa nuorelle emotionaalista tukea, jota on esimerkiksi empaattinen kuuntelu (Suoninen ym. 2013, 308). Haastateltavat eivät kuitenkaan kokeneet, että vanhemmat olisivat tukeneet heidän välivuosien aikaista pääsykoeprosessia niin hyvin kuin he olisivat toivoneet. Vanhempien tuen puute haastateltavien kohdalla näkyi ihmettelynä siitä, että he eivät olleet vielääkään päässeet jatkokoulutukseen. Nuorten vanhemmat olivat ehdottaneet tyytymistä helpompaan alaan, jotta he saisivat edes jonkun koulutuspaikan. Haastateltavat kokivat kyseenalaistamisen takia, että vanhemmat eivät ymmärtäneet tai tukeneet heitä.

“– – tullu sellasta että kannataisko hakee edes jonnekin että ei välttämättä tavoitella sitä unelma-alaa, vaan tyytyä johonkin toiseen alaan. – –. Et vähän on tullut sellasta ihmettelyä kun näin monta vuotta on ollut välissä ilman opiskelua” (H1)

”– –. He kuvitteli et kaikista tärkeintä olis vaan päästä mahdollisimman nopeesti opiskelemaan, ihan sama onko se se unelma-ala, kunhan olis joku koulupaikka – – paljon varavaihtoehtoja suositeltiin et tuli sellanen olo et kukaan ei usko mun mahdollisuuksiin et se tuntu ikävältä” (H2)

Nuoret kuvasivat vanhempien suhtautuneen aliarvioivasti heidän haaveisiinsa unelma-alastaan ja negatiivisesti välivuosien määrään. Vanhempien vähättelevä suhtautuminen oli saanut nuoret tuntemaan olonsa ikäväksi, sillä hän koki, etteivät vanhemmat uskoneet häneen. Tämä on voinut vaikuttaa negatiivisesti nuorten hyvinvointiin, sillä läheisten ja luottamuksellisten ihmissuhteiden merkitys korostuu erityisesti vastoinkäymisten kohdalla, kun esimerkiksi tuntuu, että ei kykene säätelemään vaikeita tunteita hyvinvointia tukevalla tavalla (Kokkonen 2010, 136).

6.3 Mielen terveydellinen ulottuvuus

Aineiston perusteella nuoret eivät kokeneet välivuosien vaikuttavan suoranaisesti fyysiseen terveyteen, joten käsittelen tässä alaluvussa mielen terveyttä. Toisaalta myös siksi, koska mielen terveys on yksi merkittävä hyvinvoinnin osatekijä. WHO:n (2004) mukaan mielen terveys

mahdollistaa kyvyn toimia arkielämän tilanteissa sisältäen sen mukana tuomat haasteet ja epävarmuuden. Lisäksi hyvän mielenterveyden avulla ihminen pystyy luomaan ja ylläpitämään ihmissuhteita sekä tuomaan oman panoksensa yhteiskuntaan työtä tekemällä. Mielenterveyden avulla ihminen pystyy toimimaan elämässään ja pitämään yllä psyykkistä toimintakykyään (Lönnqvist & Lehtonen 2017).

Välivuodet vaikuttivat aineiston perusteella negatiivisesti mielenterveyteen, mikä näkyi paineina ja stressinä. Mielenterveyden kannalta välivuodet nähtiin voimavaroja kuluttavina, jos nuori joutui hakemaan monena vuonna erittäin suosituille koulutusosalalle, kuten lääketieteelliseen koulutukseen. Ne nuoret, joilla ei ollut pääsykokeisiin lukemisen takia vapaa-aikaa, kokivat enemmän stressiä ja paineita. Nuoret tunsivat paineita erityisesti valintakoeoprosessista. Aina itsensä uudelleen kerääminen toi paineita ja stressiä nuorten kertomana. Haastateltavat kuvaavat seuraavasti välivuosien aikaisia paineita ja stressiä:

”no just toi et kun hakee monena vuonna niin sit se vuosi vuodelta ehkä lisääntyy se paine ja stressi, niin se vaikuttaa aika negatiivisesti siihen että yrittää jaksaa joka vuosi niiden kaikkien pettymysten jälkeen” (H1)

” – – siinä oli semmonen hirvittävä paine joka vuosi et sulla on yks mahdollisuus ja muuta ei anneta et se oli se ehkä pahin siinä. – –. Rankka kerätä aina ittensä ja tsempata aina uudestaan.” (H2)

Edellä mainittujen kokemusten lisäksi H1 ja H4 kokivat, etteivät he saaneet välivuosien aikana rutiinia elämäänsä. Arjen kanssa tasapainottelu oli vaikeaa, minkä lisäksi he joutuivat määrittelemään itse pääsykokeisiin valmistautumisen tahtinsa pyrkiessään sisään unelmiensa koulutusosalalle. H3 koki sen sijaan, että oli muista ikäisistään ajallisesti jäljessä. Hän kuvaa seuraavasti kokemuksiaan:

”no se oli sillain jotenkin raskasta myös sitte tuntu et on enemmän ite jäljessä sillai et on et mä en oo vieläkään päässy ja muut tekee jo kandia ja ne valmistuu kohta ja sillai jotenkin haahuilee vähän. – –.”(H3)

Haastateltavan mukaan muista jälkeen jääminen ja ”haahuileva” ote elämään lisäsi painetta onnistua pääsykoeoprosessissa entisestään. Haastateltavien kokemukset ovat voineet vaikuttaa hyvinvointiin negatiivisesti, sillä pitkäaikainen epävarmuus aiheuttaa stressiä ja jatkuva stressi on elimistölle haitallista. Pitkittyessään stressi voi aiheuttaa muun muassa psyykkisiä ongelmia, kuten masennusta

ja ahdistusta sekä vastustuskyvyn heikkenemistä (Palumbo M. L. & Genaro A. M., 129; McEwen 2007m 2008; Glaser & Kiecolt-Glaser 2005; Reiche ym. 2004).

Aineiston perusteella väliuodet vaikuttivat mielenterveyteen negatiivisesti myös hallinnan tunteen kautta. Väliuodet vaikuttivat nuorten tietoisuuteen omasta tulevaisuudestaan, mikä näkyi identiteetin jatkuvuuden tunteessa ja samalla stressin lisääntymissä. Subjektiiivisen hyvinvoinnin yksi osa-alue on tulevaisuuden ennakointi, ja tunne epävarmasta tulevaisuudesta vaikuttaakin hyvinvointiin sitä heikentävästi (Tilastokeskus). Lisäksi epätietoisuudesta johtuva turvattomuus saattaa vaikuttaa hyvinvointiin kielteisesti, sillä se voi aiheuttaa stressiä ja psykosomaattisia oireita. Oireet voivat näkyä ahdistuksena, lamaantumisenä, huolina ja pelkoina (Suoninen ym. 2013. 303-304.)

Epätietoisuutta kuvailtiin haittaavana tekijänä, sillä tulevaisuuden suunnittelu ei ollut mahdollista nuoren ollessa tietämätön jatkokoulutuspaikasta. Haastateltavat kertoivat epätietoisuuden haittaavan elämää. H4 pohti epätietoisuuden johtavan elämänhallinnan horjumiseen ja epävarmuudessa elämiseen. Epävarmuuden hän liitti taloudelliseen tilanteeseen. Ajallisesti väliuodet nähtiin myös opiskelukyvyn maksimoimisen ja toisaalta stressistä palautumisen välillä tasapainoilun vaikeutena ja elämän tauolle pistämisenä.

”just se kun ei voi oikeen suunnitella tulevaa ja kun tykkään suunnitella asioita eteenpäin ja kun on tällöinen epävarma tilanne niin siinä joutuu kiikutteleen kokoajan et mis oon ja milloin mulla menee rahat johonkin valmennuskursseihin tai elämiseen kun en saa mitään tukia” (H4)

”oli vähän semmonen epätoivo siinä et miten pitäis tehdä että pärjäis et olis kaikki edellytykset kunnossa et ois hyvä hakee kouluun ja näin et vaikeeta oli yrittää tasapainotella kaiken kanssa ja pärjätä” (H2)

Epätietoisuus omasta tulevaisuudesta aiheutti myös omien unelmien kyseenalaistamista ja pelkoa siitä, että unelmista joutuu luopumaan. H3 ei tiennyt, montako kertaa hänen tulisi hakea korkeakouluun ja toistaa sama intensiivinen pääsykokeisiin lukeminen, ennen kuin hän pääsisi sisään. Hän myös kyseenalaisti kokonaan elämänsä, sillä väliuodien aikana ei ollut suuntaa tai varmuutta tulevaisuudesta. Epävarmuuteen liittyi muihin vertailua ja tunnetta siitä, että jää muista jälkeen, jos vain jatkaa hakuprosessia vuodesta toiseen, eikä pääse sisään. Hän pelkäsi myös, että

menneet vuodet ovat menneet hukkaan ja lopulta joutuisi vaihtamaan kokonaan alaa. H3 kuvaa kokemuksiaan seuraavasti:

”– – semmosta kyseenalaistamista et mitä tekee elämällään – – tuntu ei oo mitään suuntaa et se just et ei oo varmutta oli ehkä se pahin et tiäs et ihan sama kuin monta kertaa se vie mut jos tiän et tuun lopulta pääseen niin sit se on ihan ok mut sit kun ei tiedä et tuleeko lopulta pääseen ni sit on se että oonks kohta hakenu viis vuotta ja muut on jo valmistunu siinä ajassa ja mul ei oo vielääkään mitään” (H3)

H3 kokemus on voinut vaikuttaa hyvinvointiin, sillä Aaron Antonovskyn (1987) teorian mukainen koherenssin eli elämönhallinnan tunne vaikuttaa yksilöön vahvasti. Koherenssi koostuu ymmärrettävyydestä, hallittavuudesta sekä merkityksellisyydestä (Antonovsky 1987, 16-18.) Koherenssin tunne voi auttaa selviytymään kuormittavista elämäntapahtumista, mutta jos nuorilla sitä ei ole välivuosien aikana, voi se vaikuttaa hyvinvointiin negatiivisesti.

Koska mielenterveyteen kuuluu vahvasti itsetunto ja identiteetti, esittelen kyseisten teemojen mukaiset tulokset vielä lopuksi. Itsetunto on tärkeä hyvinvoinnissa vaikuttava tekijä, sillä se voi auttaa muun muassa jaksamisessa ja omien rajojen löytämisessä. Nuoret kertoivat välivuosien vaikuttaneen kielteisesti sekä itsetuntoon että identiteettiin. Itsetuntoon vaikutti negatiivisesti se, että ei nuori ollut päässyt vielä haluamaansa opiskelupaikkaan ja saavuttanut tavoitteitaan. Lisäksi negatiivinen vaikutus näkyi huonommuuden ja riittämättömyyden tunteina, itsekriittisyyden lisääntymisenä sekä muihin vertailemisena.

”kyllä se vaikuttaa just jos niin kun mä tosi monesti ajattelen et on vähän huonompi tai on huono juttu ettei oo pääsyt opiskeleen niin sitä kautta vaikuttaa ehkä itsetuntoon aika paljon.” (H1)

”– – se et pitää koko ajan pyrkiä parempaan et kokoajan sä ajattelet itsestäs että mikään ei riitä et nyt tämä panos kun panostin enemmän kuin viime vuonna et se ei riittänyt et pitää panostaa vielä enemmän et siinä tulee hyvin riittämätön olo” (H2)

Välivuodet voivat siis vaikuttaa negatiivisesti itsetuntoon huonouden kokemuksena. Toisaalta nuori joutuu jatkuvasti kyseenalaistamaan itseään ja omia kykyjään, asettamaan itselleen odotuksia ja kilpailemaan muiden nuorten kanssa koulutuspaikoista, joten tällä voi olla merkittävä vaikutus psyykkisiin voimavaroihin. Jos nuorella ei ole kykyä sopeutua haasteisiin, voi se vaikuttaa kielteisesti hänen hyvinvointiinsa.

7. POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää tarkemmin nuorten kokemuksia väli vuosista lukion jälkeen ja sitä, kuinka väli vuodet ovat vaikuttaneet heidän hyvinvointiinsa kielteisesti. Mielenkiinnon kohteena olivat eri elämän osa-alueet väli vuosien aikana, jotka vaikuttavat hyvinvointiin. Tarkoitukseni oli tuoda uusi näkökulma hyvinvoinnintutkimukseen käyttämällä hyväksi aikaisempia hyvinvoinnin teorioita ja tutkimuksia. Tarkoituksena oli syventää hyvinvoinnin tutkimusta yhteiskunnallisesti merkittävällä osa-alueella, jota on tutkittu laadullisilla tutkimusmenetelmillä suhteellisen vähän. Hypoteesini tälle tutkimukselle oli, että väli vuodet voivat vaikuttaa myös negatiivisesti hyvinvointiin. Tutkimustulokset olivat linjassa oletusteni kanssa.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta pyrin tutkimuksessa tekemään tarkastelua objektiivisesti, vaikka itse olin myös haastateltavien kanssa samassa ikäluokassa. En itse ole kokenut väli vuosia siirryttyäni suoraan lukiosta yliopistoon, joten minulla ei ollut henkilökohtaisia kokemuksia väli vuosista, mikä voisi vaikuttaa tutkimuksen etenemiseen. Sen sijaan saman ikäiset kaverini ja heidän kokemuksensa kuuleminen ovat voineet kuitenkin vaikuttaa omiin käsityksiini väli vuosista, joten kiinnitin niihin huomiota tutkimusta tehdessäni. Haastattelussa pyrin jättämään kyseisen tiedon kertomatta, jotta se ei olisi vaikuttanut haastateltaviin ja haastattelun etenemiseen.

Tutkimuksen perusteella näyttäisikin siltä, että väli vuodet ovat vaikuttaneet nuorten hyvinvointiin merkittävästi. Väli vuodet voivat vaikuttaa nuorten elämään niin taloudellisen tilanteen, ihmissuhteiden ja mielenterveyden kohdalla. Jos nuori opiskelee väli vuosien aikana pääsykokeisiin, joutuu hän käymään töissä rahoittaakseen opintojen aikaisen elämisen ja opinnot, kuten valmennuskurssit. Töissä käyminen ja intensiivinen opiskelu voivat koitua haitalliseksi mielenterveyden kannalta, sillä vapaa-aika on vähäistä, eikä nuori pääse palautumaan stressistä. Pääsykokeisiin lukemisesta ja töiden yhdistämisestä johtuva vähäinen vapaa-aika saattaa vaikuttaa myös negatiivisesti kaverisuhteiden muodostamiseen sekä ylläpitämiseen, jolla voi olla myös negatiivinen vaikutus hyvinvointiin.

Jos taas nuori on jo saanut vaihtoehtoisen jatkokoulutuspaikan ja valmistautuu pääsykokeisiin, voi se vaikuttaa positiivisesti hyvinvointiin. Taustalla voi olla varmuuden tunne siitä, että on olemassa jo opiskelupaikka, eikä tarvitse pelätä jäävänsä ilman opiskelupaikkaa. Tällöin opiskelija ei koe niin paljoa stressiä ja paineita. Opiskelupaikan saaminen, oli se sitten haluttu tai vaihtoehtoinen, voi vaikuttaa nuoren identiteettiin, sillä hän saa edes jonkin vertaisryhmän, johon samaistua.

Pääsykokeisiin lukevalla nuorella tällaista ryhmää vastaavasti ei ole. Ryhmään kuulumisen edistää turvallisuuden tunnetta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, ja siten myös hyvinvointia. Toisaalta itseään kiinnostavalle alalle pääseminen voi edistää ihmissuhteiden syntyä, sillä alalla voi olla samanhenkisiä opiskelijoita ja ystäväystyminen voi olla helpompaa. Tämän lisäksi nuori voi päätyä jäämään kokeilemalleen alalle, jos kokee sen mielenkiintoisena, mikä edistää koulutuspolitiikan mukaisia tavoitteita työelämään siirtymisen nopeuttamisessa.

Vanhempien tuella näytti aineiston perusteella olevan merkitystä väli vuosien aikaiseen hyvinvointiin. Jos vanhemmat kyseenalaistavat nuoren valintoja, eivätkä he luota nuoreen, nuori saattaa kokea enemmän paineita ja stressiä. Tämä voi näkyä myös nuoren itsetunnossa, sillä nuori kokee, etteivät vanhemmat usko häneen. Jos kuitenkin vanhemmat tukevat, eivätkä painosta nuorta, nuori kokee vähemmän stressiä. Perheen tuki näyttäisi väli vuosien aikana korostuvan myös, jos nuorella on mahdollisuus asua vanhempien luona väli vuosien aikana, koska se voi helpottaa taloudellista tilannetta. Toisaalta vanhempien luona asuminen saattaa kuitenkin vaikuttaa nuoren itsenäistymiseen ja identiteettiin, sillä nuori ei pääse muuttamaan omilleen.

Yhteen vetona näyttäisi tutkimuksen tuloksien myötä siltä, että väli vuodet voivat vaikuttaa nuorten hyvinvointiin negatiivisesti monella elämän osa-alueella, jotka ovat keskeisiä hyvinvoinnin kannalta. Sosiaaliset tukiverkot, kuten perhe ja ystävät, taloudellinen tuki ja mielenhallinnan keinot sekä tietoisuus valintakoe prosessista ja valinnan mahdollisuuksista voivat kuitenkin auttaa nuorta selviytymään väli vuosista. Arvioisin tulosteni olevan yhteiskunnallisesti merkittäviä, sillä väli vuosia pitävien nuorten määrä on jatkanut kasvuaan tähän vuoteen asti vuosi vuodelta (Taloudellinen tiedotustoimisto 2017). Sen takia tuleekin kiinnittää entistä enemmän huomiota nuorten hyvinvointiin niin subjektiivisesti kuin objektiivisesti, jotta voitaisiin ehkäistä yhteiskunnan merkittävää ongelmaa; syrjäytymistä. Tämän lisäksi tutkimukseni tarjoaa hyödyllistä tietoa esimerkiksi nuorten parissa työskenteleville ja heitä koskevia päätöksiä tekeville henkilöille.

Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi lukiopohjaisen koulutusvalinnan vaikutus nuorten hyvinvointiin ja eriarvoisuuteen. Lukion ylioppilastodistuksen painottaminen lisää paineita ja edellyttää vakaata sekä turvallista kasvuympäristöä lukion aikana, jotta lukiosta selviytyisi mahdollisimman hyvin. Olisikin tärkeää pohtia, nopeuttaako todellisuudessa lukion painottaminen pääsykokeissa nuorten pääsyä työelämään, ja edistääkö se työurien pidentämistä.

Politiikan avulla voitaisiin vaikuttaa koulutus suunnitteluun ja opinto-ohjauksen tasoon sekä opiskelijoiden tietoisuuteen omista mahdollisuuksistaan. Samaa mieltä on väli vuosia tutkinut Stenius (2017). Hänen tutkimuksensa mukaan tärkeää olisi auttaa nuoria jälkiohjauksessa lukion jälkeen, jotta

nuori löytäisi itselleen sopivan jatkokoulutuspaikan. Erityisesti opinto-ohjaukseen tulisi panostaa, sillä Nuorisobarometrin (2017, 29) mukaan nuori saa eniten tietoa koulutusvaihtoehdoista opinto-ohjaajalta. Tämän lisäksi parempi tietoisuus koulutusvaihtoehdoista olisi tärkeää, sillä koulutuksen ulkopuolelle jääminen voi johtaa syrjäytymiseen (Nuorisobarometri 2017, 30). Lisäksi nuorten hyvinvointia tulisi tukea kiinnittämällä huomiota vapaa-ajan ja työmäärän tasapainoon, jotta palautuminen rasituksesta onnistuisi. Poliitiikan avulla tulisi tukea nuorten osallisuutta, edistää yhteisöllisyyttä sekä tukea taloudellista pärjäämistä ja mielenterveyspalveluiden pariin helposti pääsemistä, jotta syrjäytyminen ja eriarvoisuus saataisiin laskemaan ja jokaisen nuoren hyvinvointi taattua.

LÄHTEET

- Ahvenainen, M. Henkilökohtainen tulevaisuus. Koulutusvalinnat kuntoon -hankkeen tutkimusraportti. www.koukkuun.fi. Tulostettu 17.4.2019.
- Ahvenainen, M. & Vieno, A. 10 väitettä valinnasta. Koulutusvalinnat kuntoon –hankkeen tutkimusraportti. www.koukkuun.fi. Tulostettu 17.4.2019.
- Antikainen A., Rinne R. & Koski L. 2013. Kasvatustieteiden tutkimus. PS-kustannus.
- Antonovsky, A. 1987. Unraveling the Mystery of Health. How People Manage Stress and Stay Well. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bruno S. Frey & Alois Stutzer 2002. Happiness and Economics. Princeton University Press, 2002.
- Clarkeburn, H., & Mustajoki, A. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- Haarni, Ilka. 2014. Ikääntyvä mieli: mielen hyvinvointia vanhetessa. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura
- Haarala, S. 2018. Lukion jälkeiset välivuodet osana muotoutuvaa aikuisuutta ja elämäntilannetta. Eletyt välivuodet muotoutuvien aikuisten kertomina. Itä-Suomen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2017. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001 Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hyvärinen, M., Nikander P. & Ruusuvaara J. (toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Kokkonen M. 2010. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito. PS-Kustannus.
- Ilmakunnas, Kestilä, Karvonen & Kauppinen 2017. Terveystieteiden tutkimus. Helsinki: Gaudeamus.
- Koivusilta L. & Rimpelä A. 2000. Nuoruusiässä luodaan terveyden perusta. Teoksessa Heikkinen E, Tuomi J (toim.) Suomalainen elämäntilanne. 1.–2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kosola, A-M. 2008. Nuorten koulutusvalinnat – abiturienttien käsityksiä ja kokemuksia koulutusvalinnasta. Tampereen yliopisto kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu –tutkielma.

- Lerikkanen J., 1999. Ammattikorkeakoulun aloittavien opiskelijoiden koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Lisensiaatintutkimus.
- Loukkola, A. & Tuononen, M. 2019. ”Nuorten korkeakoulutukseen siirtyminen hidastunut.” *Tieto & Trendit*. Saatavilla: <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/nuorten-korkeakoulutukseen-siirtyminen-hidastunut/> Luettu 2.5.2019
- Lönnqvist J. & Lehtonen J. 2017. Mielenterveys yksilön ja kansakunnan voimavarana. Teoksessa: Lönnqvist, J., Marttunen, M., Henriksson, M., Partonen, T., Aalberg, V. & Seppälä, O. 2017 *Psykiatria*. Kustannus Oy Duodecim 2017.
- Mustonen U, Huurre T, Kiviruusu O, Berg N, Aro H, Marttunen M. 2013. Elämäntilanne, mielenterveys ja hyvinvointi. Seurantatutkimus 16-vuotiaista tamperelaisnuorista 22-, 32- ja 42-vuotiaina (TAM-projekti). Raportti 17/2013. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Tampere. 23–33.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Opetushallitus. Opintopolku. ”Ensikertalaiskiintiö” Saatavilla: <https://opintopolku.fi/wp/valintojen-tuki/yhteishaku/korkeakoulujen-yhteishaku/ensikertalaiskiintio/> luettu 1.5.2019
- Palumbo, María Laura & Genaro, Ana María 2013. Different Sensitivity To Chronic Stress Induced Cognitive Deficit And Immune Alteration In BALB/C And C57BL/6 Inbred Mice: Involvement Of Hippocampal No Production And Th1/Th2 Balance. *Psychology Of Stress. New Research*. Nova Science Publishers, New York. 127–152.
- Pekkarinen, E. & Myllyniemi S. (toim.) 2017. Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri.
- Raijas, Anu. 2011. Arjen hyvinvointi. Teoksessa Saari, Juho (toim.) *Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. 243–263.
- Saari, Juho. 2011. *Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Sarkanen S. & Turunen P. 2017. Opas mahdollisuuksien välivuoteen. Haasteita ja mahdollisuuksia toisen asteen koulutuksen jälkeisenä välivuotena. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Stenius, H. 2017. Kerrottu koulutusvalinta. Neljän nuoren koulutusvalintaprosessi seitsemän vuoden ajalta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Suoninen E., Pirttilä-Backman A-M. & Lahikainen A-R. 2013. *Arjen sosiaalipsykologia*. Sanoma Pro Oy.

Taloudellinen tiedotustoimisto TAT 2017. Kun koulu loppuu. Nuorten tulevaisuusraportti. Tulostettu 17.4.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. ”Eriarvoisuus” Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus> (luettu 1.5.2019)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. ”Nuorten syrjäytyminen käy myös yhteiskunnalle kalliiksi” Saatavilla: <https://thl.fi/fi/-/nuorten-syrjaytyminen-kay-myos-yhteiskunnalle-kalliiksi> (luettu 1.5.2019)

Tilastokeskus. Tilastokoulu. ”Subjektiiivinen hyvinvointi” Saatavilla: https://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xml?course_id=tkoulu_tlkt&lesson_id=7&subject_id=9&page_type=sisalto luettu 1.5.2019

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (toim.). 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Varjo, J. 2018. Miten käsitteellistää koulutusjärjestelmän muutosta. Kasvatus 4/2018. Suomen kasvatustieteellinen seura. 269 – 271.

Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Vieno, A. Itse raivattava tie – abiturienttien koulutusvalintojen haasteet ja ratkaisut. Koulutusvalinnat kuntoon –hankkeen tutkimusraportti. www.koukkuun.fi. Tulostettu 17.4.2019.

WHO 2004. Promoting mental health. A report of the World Health Organization, Department of Mental Health and Substance Abuse in collaboration with the Victorian Health Promotion Foundation and The University of Melbourne. Geneva Saatavilla: https://www.who.int/mental_health/evidence/en/promoting_mhh.pdf

LIITE

Haastattelurunko

- Tutustuminen, tietosuojailmoitus & henkilötiedot
- Kertoisitko omasta opintopolustasi toisen asteen koulutuksesta korkeakouluun? Miten päädyit tähän hetkeen?
- Miten kuvailisit omaa kokemustasi ensikertalaisikiintiöstä ja sen vaikutuksesta omaan elämääsi?

1. Taloudellinen tilanne

- Koetko, että välivuodet vaikuttivat taloudelliseen tilanteeseesi? Miten?
- Kävitkö töissä välivuosiensa aikana tullaksesi toimeen?
- Minkälaiselta työnteko tuntui?
- Miten työnteko on vaikuttanut/vaikutti muuhun elämään ja opiskeluun?
- Oliko toimeentulosi kiinni töissä käymisestä tai saitko muuta taloudellista tukea elämiseen?
- Koetko/koitko stressiä toimeentulosta?

2. Sosiaaliset suhteet

- Koetko ensikertalaisikiintiöllä olleen vaikutusta ihmissuhteisiisi? Millaista?
- Miten olet kokenut/koit muiden ympärillä olevien pääsemisen kouluun, kun itse et saanut koulupaikkaa? Vertasitko itseäsi muihin?
- Miten perheesi/läheiset suhteet ovat suhtautuneet välivuosiisi?

3. Terveys ja mielenterveys

- Miten koet ensikertalaisikiintiön vaikuttaneen terveyteesi/jaksamiseesi/mielenterveyteesi?
- Koetko välivuosiensa vaikuttaneen omaan kuvaan itsestäsi? Miten?
- Entä muiden kuvaan sinusta?
- Tuleeko mieleesi mitään muuta tapaa, jolla välivuodet ovat voineet vaikuttaa terveyteesi tai jaksamiseesi?

4. Tuleeko mieleesi muuta aihealuetta, jota en maininnut, johon välivuodet ovat voineet vaikuttaa elämässäsi?

5. Mennyt ja tulevaisuus

- Minkä merkityksen annat menneille välivuosille?
- Miltä tulevaisuus näyttää?
- Miten mielestäsi nuorten siirtymistä jatkokoulutukseen ja työelämään voisi parantaa?
- Miten nuoria voisi tukea valintojen tekemisessä? Mitä olisit itse toivonut koulujärjestelmältä?